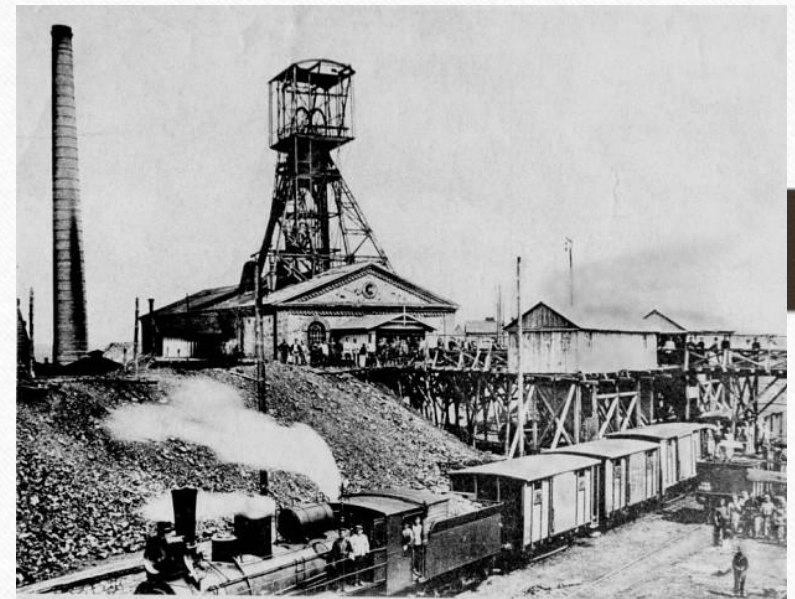

**Нові тенденції в соціально-
політичному житті України на
початку ХХ ст.**

1. Соціально-економічні та політичні чинники національно-визвольного руху

Новий етап структурування українського суспільства

На початку ХХ ст. в Україні сформувалися великі регіони з особливостями у соціально-економічному та політичному розвитку. На *Сході* (у Харківській, частині Катеринославської губерній) динамічно розвивалася важка промисловість, що притягувала капітали із Західної Європи, а робочу силу — з усієї Російської імперії. *Донбас* став центром видобутку вугілля та залізної руди, виплавки чавуну, сталі. У *правобережних* та деяких *лівобережних* губерніях (Київській, Волинській, Подільській, Полтавській, Чернігівській) переважало сільськогосподарське виробництво. *Південь України* (Херсонська, Таврійська, частина Катеринославської губерній) домінував щодо виробництва та експорту зерна. Торгівля, сільськогосподарське, транспортне машинобудування сконцентрувалися в Одесі, Києві, Миколаєві, Олександрівську, Херсоні, Харкові.

У Східній Галичині, разом із збереженням сільськогосподарської структури економіки, активно розвивався видобуток нафти та вугілля. Нафта експортувалась до Німеччини, Австрії. Натомість Буковина та Закарпаття залишались відсталими периферіями Австро-Угорської імперії.

Незважаючи на нерівномірність економічного розвитку українських земель, вони втягувались у загальноєвропейський поділ праці. Посилювались капіталістичні відносини, оновлювалась соціальна структура суспільства.

У великих містах більшість пролетарів-українців опинилася під впливом російської та польської культур. Значна кількість підприємств належали іноземцям або акціонерним товариствам. Це означало, що в українських землях було надто мало головних суб'єктів капіталістичного розвитку — ініціативних підприємців, ділків, комерсантів місцевого походження.

Згідно з підсумками загальноросійського перепису населення 1897р. у Наддніпрянській Україні нараховувало 23 млн, в Східній Галичині перепис 1900 р. зафіксував до 3 млн українців.

Загалом у дев'яти українських губерніях українців нараховувалось більше 80%, росіян — 12%. У Східній Галичині українці становили 63% населення, поляки — третину.

Серед господарських верств міста й села бракувало освічених людей. Єдиною реальною силою українського руху на цьому етапі була світська інтелігенція. У своїй діяльності вона була тісно пов'язана з селянством через земства, судові установи, початкові школи, лікарні, переймалась його вимогами, захищала його інтереси.

Безплатно. №. Листа 85
205

ПЕРВАЯ ВСЕОБЩАЯ ПЕРЕПИСЬ

населения Российской Империи,
на основании ВЫСОЧАЙШЕ УТВЕРЖЕННОГО ПОЛОЖЕНИЯ 5 июня 1895 года.

— — — — —

Губернія или область: *Киевской губ*

ПЕРЕПИСНОЙ ЛИСТЪ
ФОРМА А.

Уездъ или округъ: *Свябурск уездъ*

Переписной участ. № *13* Счетный участ. № *7* Сельское общество или соответствующее ему дѣленіе *Новоселичское общество*

Статьи № *3* или полицейскій участокъ № *2* (Почеркнуть подлежащее названію и проставить №)

Возрасть, глѣна, станина или соответствующее ины дѣленіе *Романовская волости*

Имя, отчество и фамилія хозяина двора *Мваніе Василіевичъ Романовичъ*

Хозяинъ живетъ въ собственномъ-ли дворѣ? *собств.* или въ квартирѣ въ чужомъ дворѣ? *собств.*

Сколько во дворѣ жилыхъ строеній? одно

Изъ чего составлено строеніе постройки	Чѣмъ крыто.	Изъ чего составлено строеніе постройки.	Чѣмъ крыто.
1	<i>дерево солома</i>	6	
2		7	
3		8	
4		9	
5		10	

Примѣчаніе. Эта свѣдѣнія относятся къ жилой дѣлю и записываются только въ случаѣ, если хозяинъ живетъ въ своемъ дворѣ или дѣлителемъ съ чужой дворомъ. Если же во дворѣ живутъ нѣсколько хозяйствъ, то на переписныхъ листахъ каждому изъ этихъ дворовъ остается безъ записанія, а свѣдѣнія о числѣ жилыхъ строеній во дворѣ проставляются на отдѣльномъ переписномъ листѣ, на которомъ имѣется свѣдѣнія о подсчетѣ по населенію; въ этомъ листѣ указывается переписные листы отдѣльныхъ хозяйствъ двора, живя въ общему.

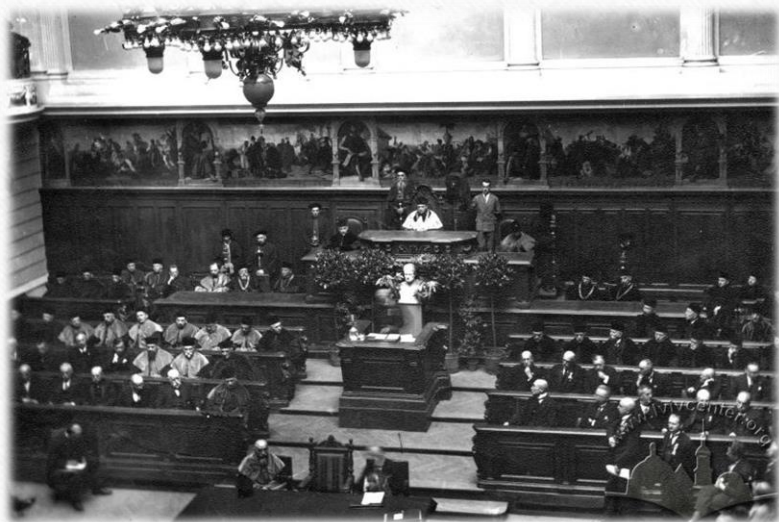
Подсчетъ населения въ день, къ которому приурочена перепись.

Всего наличнаго населенія.		Постоянно живущаго здѣсь населенія.		Изъ числа наличнаго населенія было живъ въ деревнѣ, поселеніи.		Приписаннаго и др. въ исключительнаго населенія.	
Здѣсь проставляется и тотъ всѣхъ лицъ (мужчинъ и женщинъ отдѣльно), противъ которыхъ въ графѣ 10-й проведена черта, а также и тѣхъ, противъ которыхъ отбѣвлено «проб.» и «арест. проб. со знакомъ У».		Здѣсь вносится общее число всѣхъ лицъ (мужчинъ и женщинъ отдѣльно), противъ которыхъ въ графѣ 10-й проведена черта, а также и тѣхъ, противъ которыхъ отбѣвлено «проб.» и «арест. проб. со знакомъ У».		Здѣсь проставляется (въ графѣ 6-й) общее число всѣхъ лицъ нереставляемыхъ сослой (мужчинъ и женщинъ отдѣльно), противъ которыхъ въ графѣ 10-й проведена черта, а также и тѣхъ, противъ которыхъ отбѣвлено «проб.» и «арест. проб. со знакомъ У».		Здѣсь вносится общее число всѣхъ лицъ (мужчинъ и женщинъ отдѣльно), противъ которыхъ въ графѣ 8-й отбѣвлено «здѣсь» и «здѣсь въ поселки».	
М.	Ж.	М.	Ж.	М.	Ж.	М.	Ж.
4	4	4	4	—	—	4	4

Подпись счетовика, собиравшаго свѣдѣнія *Н. Коліссевъ*

КАДЕ КАНЦ. СПЕЦИАЛНА С. И. ЛЕВКО, С. И. ШКОЛЬНИКЪ, ДИРЕКТОРЪ С. И. ШКОЛЬНИКЪ, ДИРЕКТОРЪ

Неоднорідно розвивалося і політичне життя. У західноукраїнських землях, наприклад, діяли крайові законодавчі установи — сейми, з 1867 р. відбувалися вибори до парламентів Австрії та Угорщини, що збагачувало населення досвідом публічної політичної діяльності. У Лівобережній та Південній Україні діяли губернські та повітові земства — органи місцевого самоврядування з обмеженими повноваженнями. Населення Правобережної України до 1911 р. не мало жодних можливостей отримати елементарні навички політичної діяльності.

Сейм

Земське зібрання в провінції

Політична культура доби. Національна символіка

Політична культура українців початку ХХ ст. була міцно опертою на традиції козацьких часів. По всіх регіонах в народній свідомості зберігалась пам'ять про козацькі вольності, плекались ідеали свободи, рівності — як політичної, так і економічної, що було передумовою, важливим чинником поступового згуртування українського суспільства.

Потужною об'єднуючою силою ставали національні символи. На західноукраїнських землях, а згодом — на Наддніпрянщині в ужиток входив жовто-блакитний прапор, стававши невід'ємним атрибутом приміщень під час зібрань українських громад, втілюючись у народництві українських товариств, установ, громадських об'єднань.

На урочистих зборах, лід час свят виконувався гімн «Ще не вмерла Україна», а також «Заповіт» (сл. Т. Шевченка, муз. Г. Гладкого).

ЗАПОВІТ

*Як учу, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вікраїні милій.*

*Щоб лани широкіші,
І Дніпра, і кручі,
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.*

*Поховайте та вставайте
Найдавні порвіте
Українську злочинну
Волю, скроніте.*

*І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пам'янути
Не злим тихим словом.*

Революція 1905—1907 рр.

Рєпін І. Ю. «17 жовтня 1905 року»

Революція 1905—1907 рр. суттєво змінила ситуацію в Україні. Розстріл мирної демонстрації робітників у Санкт-Петербурзі 9 січня 1905 р. викликав страйки солідарності в Києві, Харкові, Катеринославі, інших губерніях. Але виступи січня-лютого 1905 р. не віщували глобальних змін. Поразки російських військ та флоту від Японії поглибили політичну кризу. Робітничий та селянський рухи, діяльність лібералів набули значних масштабів. В Україні, як і по всій Росії, сформувались численні союзи: інженерів, лікарів, адвокатів, учителів, залізничників, селян тощо, які об'єднались у Союз Союзів. Активізувався земський рух. Навесні та влітку наростала хвиля робітничих страйків. У жовтні Всеросійський загальний політичний страйк спонукав царя видати маніфест, яким було обіцяно демократичні свободи, створення законодавчої Думи.

2. Виникнення українських політичних партій. Розвиток української політичної думки

Соціалістична течія в українському русі

Особливості політичного становища та соціально-економічного розвитку українських земель обумовили специфіку формування й діяльності українських політичних партій. Їх утворення збігалось у часі з формуванням української політичної еліти загалом. Першими виникли партії соціалістичного спрямування. Тривалий час вони домінували кількісно.

У жовтні 1890 р. у Львові І. Франко, Н. Левицький, М. Павлик, С. Данилович, Є. Левицький створили Русько-українську радикальну партію (РУРП) — першу політичну організацію європейського типу з програмою, реєстрованим членством. Програма партії орієнтувалась на ідеї етичного й наукового соціалізму, вимагала демократичних свобод, передачі селянським громадам землі, заборони її поділу, сприяння дрібному кредитуванню.

У програмі зазначалося, що «розвій народних мас можливий тільки на національних справах», містився заклик боротися за «піднесення почуття національної самосвідомості і солідарності в масах усього русько-українського народу».

У вересні 1899 р. лівими радикалами і представниками невеликих соціал-демократичних організацій, що виникли в 90-ті роки, була створена **Українська соціал-демократична партія (УСДП)** як складова частина австрійської соціал-демократичної партії. Її лідери — М. Ганкевич, С. Вітик, Ю. Бачинський, В. Охримович, орієнтувалися на теоретичні засади західноєвропейської соціал-демократії, легальні парламентські засоби досягнення мети.

Українські соціал-демократи намагалися поєднати вирішення соціальних проблем з національними прагненнями українців: «ми змагаємо до того, щоби цілий народ український виборов собі національну волю та самостійність політичну; наша ціль — вільна держава українського люду, українська республіка».

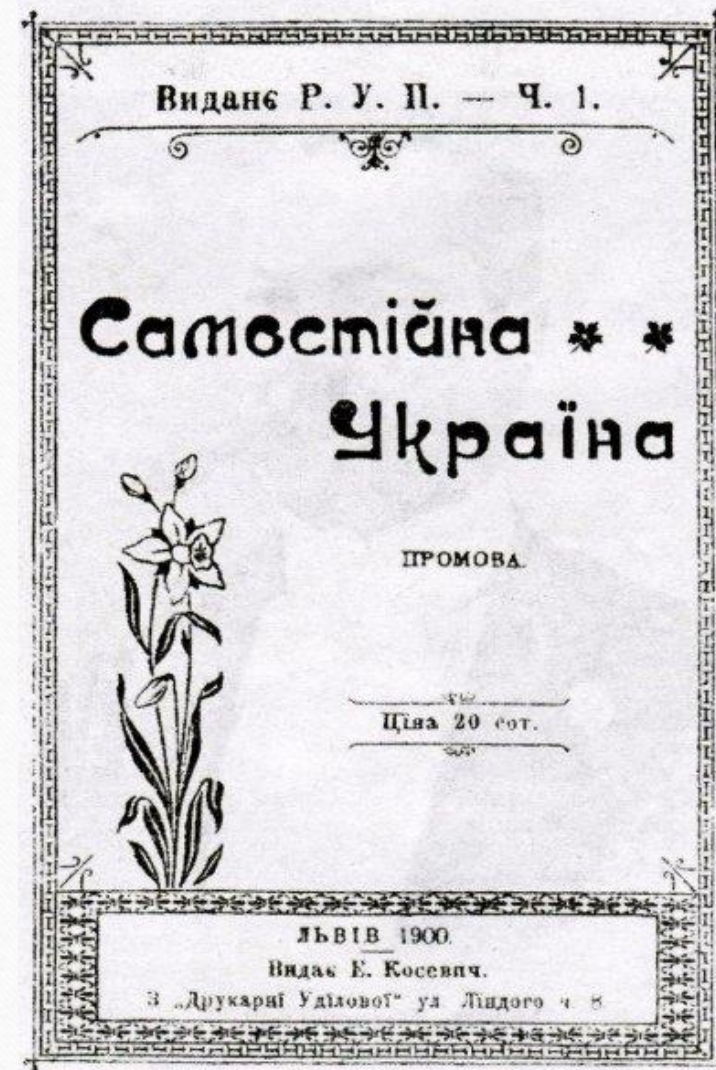
М. Ганкевич

Ю. Бачинський

Українські політичні партії на Наддніпрянщині створювались за відсутності політичних свобод, нелегально. На початку 1900 р. у Харкові виникла перша в Росії українська політична партія — **Революційна українська партія (РУП)**. Її засновниками були Д. Антонович, М. Русов, Б. Камінський, М. Міхновський, Л. Мацієвич, Б. Мартос, Б. Матюшенко. До 1902 р. кредо партії виражала брошура М. Міхновського «Самостійна Україна», видана в 1900 р.

У 1902—1905 рр. видавала кілька друкованих органів, найпомітнішими серед яких були часопис «Гасло» та газета «Селянин». Усі вони були розраховані на селян, сільськогосподарських робітників, ремісників. Разом із загальноросійськими політичними партіями РУП організовувала й спрямовувала селянський рух у Харківській і Полтавській губерніях у 1902 р.

У грудні 1902 р. у Києві відбувся перший з'їзд РУП, на якому з шести делегатів було обрано Центральний комітет у складі Д. Антоновича, Є. Голицинського, В. Козиненка.

У 1903 р. київська вільна громада РУПу запропонувала для обговорення «Нарис програми» партії, в якому було висунуто вимогу повної автономії України у «внутрішніх справах з забезпеченням рівноправності населяючих її національностей і на підставі найширшої демократичної конституції з Народною Радою, яко законодавчими зборами і яко вищою заступничою політичною інституцією країни». У партії розгорнулася дискусія про співвідношення боротьби за національне і соціальне визволення, яка не припинялася протягом усього часу існування українських соціал-демократичних організацій.

У грудні 1904 р. РУП спробувала зібрати в Києві другий з'їзд, але він не відбувся через розбіжності у ставленні до російської соціал-демократії та баченні майбутніх відносин з Росією. У січні 1905 р. частина діячів партії на чолі з М. Меленевським заснувала **Українську соціал-демократичну спілку («Спілка»)**, що увійшла до складу РСДРП на засадах автономної організації.

У статуті організації, затвердженому в роки першої російської революції, зазначалось: «Спілка» займається організацією пролетаріату, що говорить українською мовою у місцевостях, де немає комітетів РСДРП, її громади являються самостійними організаціями».

Винниченко
Володимир

У грудні 1905 р. відбувся другий з'їзд РУПу, який започаткував діяльність Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП). Її лідери — М. Порш, Д. Антонович, С. Петлюра, М. Ткаченко, В. Винниченко, взявши за основу Ерфуртську програму німецької соціал-демократії, головними цілями програми УСДРП визначили встановлення в Росії демократичної республіки й «автономії України з окремою державною інституцією (сеймом), якому належить право законодавства у внутрішніх справах населення тільки на території України». Партія виступала за право кожної нації на культурне й політичне самовизначення. Водночас наголошувалось, що УСДРП визнає Україну тільки в етнографічних кордонах.

Національно-революційна течія

На правому фланзі українського національно-визвольного руху знаходилась створена у 1902 р. з ініціативи М. Міхновського (1873—1924) **Українська народна партія (УНП)**. Її лідери вийшли з РУПу, не погоджуючись з програмними настановами щодо пріоритетності соціального визволення й автономії України у складі Росії. Вони виступали за повну національну незалежність України. Керівниками партії також були М. і С. Шемети, О. і С. Макаренко, О. Степаненко та ін.

Програмні орієнтири УНП спочатку визначала робота М. Міхновського «Самостійна Україна». Спираючись на досягнення історичної та правової науки початку ХХ ст., він рішуче відкидав аргументи противників незалежності України.

Міхновський
Микола

Для поступального розвитку України потрібна власна держава, здатна акумулювати матеріальні й культурні ресурси на користь нації. Тому весь національно-визвольний рух необхідно об'єднати та спрямувати до однієї головної мети: «Одна, єдина, неподільна, вільна, самостійна Україна, від гір Карпатських аж по Кавказькі». На думку М. Міхновського, лідером національного визволення може стати тільки українська інтелігенція, нове покоління якої виходить на арену політичної боротьби.

М. Міхновський відкидав можливість співробітництва УНП із загальноросійськими ліберальними та соціалістичними партіями, доводячи, що справа визволення України може бути тільки справою українського народу.

Українські ліберали: програма, тактика

На відміну від соціалістичного крила українського національно-визвольного руху ліберали в організаційному плані не були настільки роз'єднаними. У Західній Україні це крило уособлювала **Українська національно-демократична партія (УНДП)**, яка в Галичині була найвпливовішою партією.

УНДП виникла в 1899 р. Ідейно та організаційно була підготовлена сорокарічною діяльністю народовців — течії української політичної думки, що орієнтувалася на створення самостійної Української держави. До партії належали багато представників радикалів, незгодних з соціалістичними пріоритетами своїх лідерів.

Програма партії містила вимоги демократизації політичного життя в Австро-Угорщині з використанням легальних парламентських засобів; рівноправ'я українського й польського населення в Галичині; пропозиції щодо поділу Галичини на українську (східну) і польську (західну) частини, приєднання Північної Буковини до Східної Галичини та утворення українського Коронного краю; запровадження прогресивного податку, захисту інтересів селян (викупу великих земельних володінь і наділення селян землею).

У Наддніпрянській Україні виникнення ліберальної партії також спиралося на майже сорокарічний досвід руху «громад» — культурно-просвітних об'єднань представників свідомої української інтелігенції. У 1897 р. на з'їзді «громад» у Києві була заснована **«Загальноукраїнська Безпартійна Демократична Організація»**. Восени 1904 р. вона перетворилась в **Українську демократичну партію (УДП)**. Керували нею О. Лотоцький, Є. Тимченко, В. Чеховський, Є. Чикаленко. Паралельно з УДП С. Єфремов, Б. Грінченко, М. Левицький, Ф. Матушевський створили Українську радикальну партію (УРП).

Наприкінці 1905 р. УДП і УРП об'єднались в єдину Українську демократично-радикальну партію (УДРП). У преамбулі до програми УДРП ішлося: «Як забезпечуються права одиниці — громадянина, так само мусять бути забезпечені ще й права одиниці колективної — нації, народності».

Володимир Чеховський

3. Українські фракції в парламентах Росії та Австрії

Зал засідань державної думи 1906-1917 роки

У ХХ ст. відкрились нові можливості для вирішення українського національного питання шляхом реформ. У Росії в 1906 р. була скликана Державна дума, в Австро-Угорщині у 1907 р. запроваджено загальне виборче право. У чотирьох скликаннях російської Думи, парламенті Австрії українське питання було одним з головних.

Особливості боротьби українських національно-визвольних сил на парламентській арені були зумовлені трьома чинниками:

1. Несправедливими виборчими системами, що існували в обох імперіях. Вибори не були рівними, прямими» а безпосередньою подачею голосів. У Росії виборці поділялись на курії згідно зі станом, майновим, освітнім, податковим цензом.

Запровадження загального виборчого права в Австро-Угорщині супроводжувалось створенням в Галичині надто великих сільських виборчих округів, в яких 30—40 тис. виборців повинні були тричі з'являться на виборчі дільниці.

2. Участь у парламенті не тільки відкривала можливості демократичного вирішення національного питання, але й сковувала політичні сили українців. Сповідування парламентського шляху вирішення власних проблем означало визнання існуючого стану справ, легітимності влади та імперських порядків, лояльності до них.

3. Розбіжністю у поглядах українських політичних сил з програмних і тактичних питань. В Австро-Угорщині існувала ворожа до українського національно-визвольного руху «москвофільська» течія, в Росії — прошарок чорносотенців українського походження.

Українські фракції та українське питання в Державних думах Російської імперії

Український національний рух досяг суттєвих успіхів на виборах до I та II Державних дум Росії. Так, із 102 депутатів, яких обирали від українських губерній, в I Думу пройшли до 40, а в II Думу — більше 40 свідомих захисників українських інтересів. Враховуючи політичну недосвідченість українських політичних лідерів, неможливість відкрито висувати кандидатів від своїх політичних партій, це, безумовно, був успіх.

Українські ліберали співробітничали з місцевими організаціями партії кадетів на виборах до I і II Державних дум. Діяв виборчий блок УДРП і ПНС у Києві, Одесі, Полтаві. В деяких містах (Чернігові) українські депутати пройшли як члени ПНС. Там, де угоди не було досягнуто, перемагали праві.

Микола II вітає депутатів I Державної думи. 1906 р.

У III і IV Думах українських фракцій не було. Причиною цього став антидемократичний виборчий закон, прийнятий урядом П. Столипіна, репресивна політика центральної та місцевої адміністрації щодо всіх демократичних, національних партій, тиск на виборців під час голосування.

Розподіл місць по партіях в III
Державній Думі

Українські фракції в австрійському парламенті та Галицькому сеймі

Передвиборна агітація до парламентських виборів 1907 р.

Наприкінці XIX — на початку XX ст. українців в парламенті Австрії та сеймі Галичини налічувалось одиниці. Австро-угорський уряд усіма засобами нацьковував в Галичині поляків на українців, надаючи їм перевагу через використання політики цензів на виборах, призначаючи посадових осіб, неприхильних до українства, забороняючи відкриття українського університету та ін. Після виборів 1907 р. у парламенті Австрії кількість депутатів-українців зросла майже вдесятеро порівняно з 1897 р. Українці здобули 27 мандатів.

Українська фракція підтримувала уряд або дотримувалась нейтралітету в питаннях, пов'язаних з фінансуванням військових витрат, торговельною політикою, анексією Боснії. Лідери фракції розраховували, що уряд в обмін на лояльність сприятиме реформі виборчого права у галицький сейм, обмежить свавілля і зловживання контрольованої польськими силами місцевої адміністрації, збільшить асигнування на українську освіту, але ці сподівання були марними.

— W powiecie stanisławowskim o-
trzymałi: dr. Lew Baczyński ruski radykał
3833 gł., dr. Seinfeld socjalista 2272 gł.,
Adolf Cieński 2202 gł., Lewicki ukraińiec
2188 gł., dr. Aleksiewicz starorusin 2671
gł. i ksiądz Oleśnicki 396 głosów.

Український радикал Левко
Бачинський

Dr. Leon Baczyński (radykał ruski)
Stanisławów-Tłumacz-Bohorodczany.

У напруженій боротьбі методом спроб та помилок українські політики здобували парламентський досвід.

На початку ХХ ст. стались подальші зрушення в політичному житті України.

У цей час в Україні виникла система політичних партій соціалістичного, ліберального та національно-революційного спрямування.

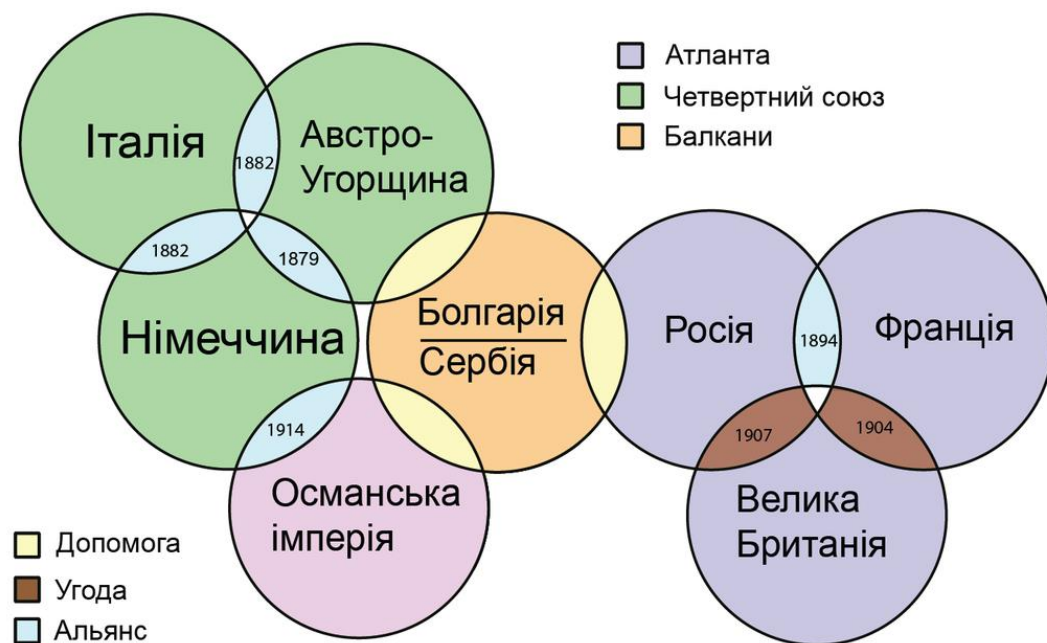
На **Західноукраїнських** землях провідну роль серед партій відігравали ліберали, діяльність яких була легальною. У **Наддніпрянській** **Україні** чисельна перевага була на боці соціал-демократів, політична ідеологія та ментальність яких більше відповідали умовам нелегального існування. Проте в програмах усіх політичних партій основними були вимоги соціальної справедливості.

4. Україна в роки Першої світової війни

Світова війна велася між Троїстим, згодом Четверним союзом (Німеччина, Австро-Угорщина, Туреччина, Болгарія) і Антантою (Росія, Англія, Франція).

У ході війни до Антанти приєдналися Італія, Румунія, США. Для всіх сторін війна мала загарбницький, несправедливий характер.

Діаграма, що дає уявлення про міжнародні відносини країн Європи перед Першою світовою війною.

Характеризуючи становище України під час війни, необхідно виділити такі обставини:

Західна і Наддніпрянська Україна опинилися по різні боки фронтів, оскільки Росія і Австро-Угорщина належали до протилежних блоків. Українці, мобілізовані в армії цих країн, вимушені були битися один проти одного. У російській армії нараховувалося 3,5 млн. українців, в австрійській - 250 тис.

Війна розколола українські політичні сили і цим ослабила український рух.

У ставленні до війни українські партії зайняли різні позиції.

Партії Західної України активно підтримували уряд Австро-Угорщини і Німеччини у війні з Росією, сподіваючись, що у разі поразки Росії держави-переможці допоможуть українцям створити самостійну державу.

Уже в перший день війни - 1 серпня 1914 р. - вони об'єдналися в Головну Українську Раду (ГУР) з метою мобілізувати сили українців для війни з Росією.

Партії Наддніпрянської України поставилися до війни неоднозначно:

- більшість українських партій, у т.ч. частина УСДРП на чолі з С.Петлюрою, керівництво ТУП підтримали Росію у війні;
- частина ТУП (його Київська рада) пропонувала українцям дотримуватися у війні нейтралітету;
- частина УСДРП на чолі з В.Винниченком засудила війну і виступила за поразку Росії;
- найбільш вороже налаштовані щодо Росії соціалісти (УСДРП, «Спілка») емігрували до Західної України і створили у Львові 4 серпня 1914 р. Союз Визволення України - СВУ. Серед них - В.Дорошенко, Д.Донцов, М.Меленевський, М.Залізник, А.Жук. Своєю метою СВУ проголосив утворення самостійної української держави і для її досягнення вирішила співробітничати з Німеччиною та Австрією проти Росії.

Держави, в інтересах яких проливали свою кров українці, мали агресивні плани щодо України, ігнорували українські національні інтереси, прагнули використати воєнне становище, щоб назавжди покінчити з національно-визвольним рухом українців.

Плани ворогуючих держав щодо українських земель напередодні Першої світової війни

Країна	Території
Німеччина	Придніпров'я, Донбас, Крим (згодом Україна загалом)
Австро-Угорщина	Волинь, Поділля
Туреччина	Володіння, що були втрачені у війнах з Росією у XVIII—XIX ст. (Південь України, Крим)
Росія	Західноукраїнські землі (Закарпаття, Східна Галичина, Буковина)
Румунія	Північна Буковина, Бессарабія

Росія, окупувавши в 1914-1915 рр. Західну Україну, утворила тут нове генерал-губернаторство на чолі з реакціонером Г.Бобринським, за наказом якого було закрито всі українські школи, культурні установи, періодичні видання. Особливих переслідувань зазнала греко-католицька церква. її митрополита А.Шептицького було депортовано до Суздаля.

Австро-Угорщина, повернувшись у травні-червні 1915 р. в Західну Україну, звинуватила українців у своїх поразках і розгорнула проти них репресії.

Уряди Росії та Австрії, залежно від того, кому належала влада, здійснювали масові репресії проти українства.

Таким чином, Перша світова війна стала для українців справжньою національною трагедією.

Наслідки війни

До 1917 року війна виснажила усі країни, що брали у ній участь, особливо царську Росію. З усіх учасників війни Росія зазнала найбільших втрат – понад 8 млн осіб убитими, пораненими та полоненими.

Серед **негативних наслідків** для України можна виділити такі:

- загострення соціальних протиріч та кризових явищ в суспільстві;
- скорочення посівних площ;
- скорочення чисельності працездатного населення на селі;
- інфляція (ціни зросли в 4-8 разів);
- виникнення проблеми біженців, депортованих та переміщених осіб;
- занепад промисловості та економіки.

Серед **позитивних наслідків**, можна назвати такі:

- під час війни на території підросійської України з'явилися перші національні школи;
- створення українських збройних формувань, набуття військового досвіду;
- зростання національної свідомості.

5. Революційні процеси в Росії та їх вплив на Україну

Кінець лютого 1917 р. став для російського царизму фатальним. Стихійна хвиля народного невдоволення, швидко набираючи силу, переросла в революцію. Протягом надзвичайно короткого часу (з 23 лютого до 2 березня) самодержавство впало, Микола II відрікся від влади і, фактично, в країні встановився республіканський лад. Така блискавичність перемоги над царизмом пояснюється насамперед кризовим станом в імперії, гостротою політичних, соціально-економічних та національних проблем, зростаючою активністю політичних сил, падінням авторитету та слабкістю реально існуючої влади. Могутнім каталізатором подій стала Перша світова війна.

Майже одразу після Лютневої революції питання про самовизначення України опинилося в епіцентрі політичної боротьби. Незважаючи на суттєві розходження у вирішенні соціально-економічних питань, кадети, які домінували в Тимчасовому уряді, та есеро-меншовицький блок, що визначав політичну лінію Рад, значною мірою сходилися в поглядах на розв'язання національного питання. Обстоюючи унітарну форму російської держави, ці політичні сили визнавали за Україною тільки право на національно-культурну автономію. Таке вирішення українського питання вже на початку 1917 р. не відповідало вимогам часу, якісно новому рівню національного руху і тому не тільки породжувало численні тертя, суперечності та протиріччя між різними політичними силами суспільства, а й зумовило появу в Україні ще одного альтернативного центру влади — Центральної Ради — громадсько-політичного об'єднання, що утворилося 4 березня 1917 р. У надзвичайно короткий час Центральна Рада переросла у впливовий представницький орган народної влади.

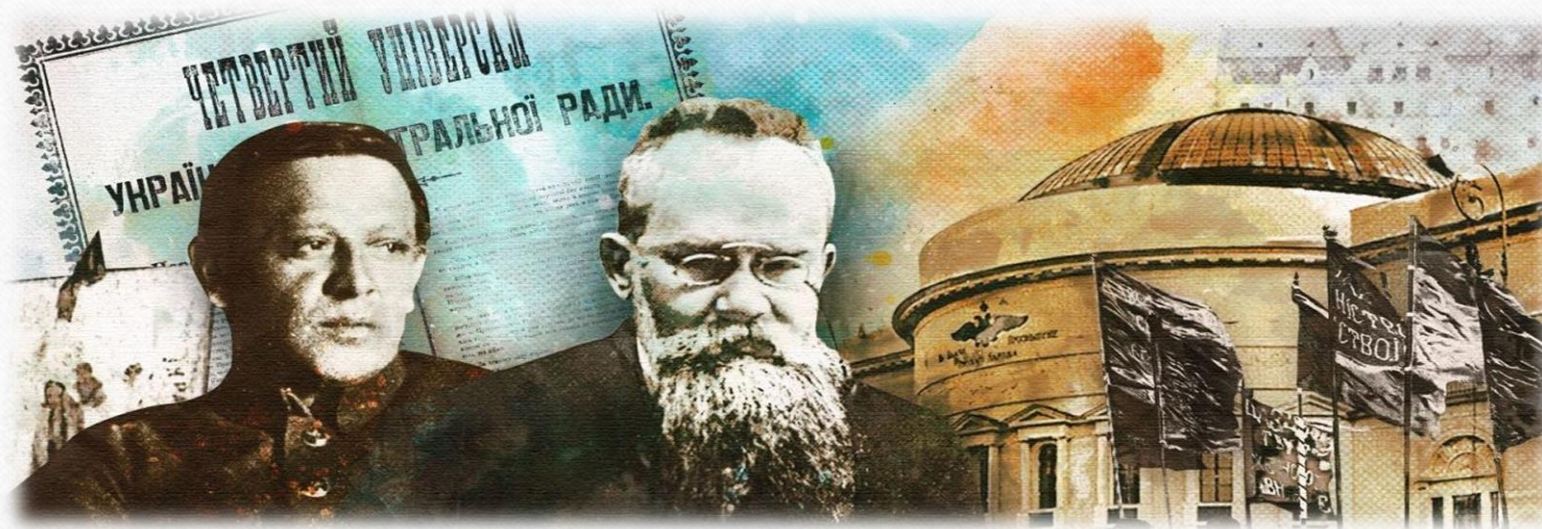

Швидкому зростанню авторитету, популярності та впливовості цього органу влади сприяло те, що він обстоював близькі та зрозумілі народу ідеї національно-територіальної автономії та популярні ідеї соціалізму. Значну роль у цьому процесі відіграв і демократичний та всеохоплюючий принцип формування Центральної Ради, адже з самого початку свого існування вона була уособленням трьох представництв: національного, соціально-класового та територіального. Такі ідейні засади та організаційні основи значною мірою і забезпечили їй широку народну підтримку. Свою прихильність до Центральної Ради висловили військовий, селянський та робітничий всеукраїнські з'їзди, скликані в травні 1917 р.

Отже, безпосередніми наслідками Лютневої революції 1917 р. для України були:

- посилення політичної боротьби;
- вихід на політичну арену широких народних мас;
- перетворення армії на впливовий фактор внутрішнього життя;
- зростання ролі політичних партій;
- зміщення суспільних настроїв вліво;
- паралельна поява конкуруючих владних структур Тимчасового уряду і Рад, у діяльності яких домінував соціальний акцент, та Центральної Ради, у роботі якої надавалася перевага вирішенню питань національного розвитку.

Дякую за увагу!